

Муниципальное бюджетное дошкольное образовательное учреждение
Детский сад №85 «Золотой ключик» г.Якутск

«Олонхо дойдута»
Бырайыак

Иитээччи
Гоголева Я.Б.

2020 с.

Саха норуотун тылынануус-уран айымньытын чыпчаалынан олонхо буолар. Олонхо тыла-өһө инники кэлэр көлүөнэ өйө сайдарыгар, хорсун патриотической санаата күүһүрэйгэр баай матырыйаалы биэрэр.

Бырайыак хайысхата: Иитии - үөрэтии, били - көрүү, социально-коммуникативнай (социализация, сэрэхтээх буолуу, үлэ) дьайымалга киллэри.

Кыттааччыта: Улахан бөлөх оҕолоро, төрөппүттэр, иитээччилэр.

Бырайыаксыала: Кырачаан оҕолорго олонхо уустук уонна дириг ис хоһоонун тиэрдэр ньыматын көрдөөһүн, иитэр-үөрэтэр үлэбэ, күннээҕи дьайымалга туттан киллэри.

Соруктара:

1. Оҕо сайдарыгар олонхо эйгэтин тэрийии;
2. Олонхо ис тутулун: үс дойдуну – үөһэ дойду, орто дойду, кыылларын-көтөрдөрүн, олонхо ыалын, олобун-дьаһабын дьайымалга киллэрэн билиһиннэри;
3. Оҕо чуолкайдык, ситимнээх санарар санатын, оҕо толкуйдуур, онорон көрөр, өйдөөн хаалар дьобурдарын төрүт үгэс ньымаларынан сайыннары;
4. Олонхону олохтоох ньыманан толорууга үөрэтии.

Актуальнаһа (Суолтата): Олонхо уус-уран тылын оҕо кыра сааһыттан сааһылаан, санаран, онорон, оонньоон, эрчиллэн ингэринэн, инники олобор туһаныа.

Сабаҕалааһына: Өскөтүн оҕону кыра сааһыттан олонхо эйгэтигэр ииттэххэ-сайыннардахха, оҕо чөл санаалаах, истиң-иһирэх майгылаах, ытык өйдөбүллэринэн сиэрдээх майгыга иитиллэн тахсарын ситиһиэхпит.

Бырайыак технологията:

«Олонхо дойдутунан айан» улахан бөлөх иитиллэччилэригэр, төрөппүттэригэр проект онорон, сыллаабы үлэ былааныгар ыйдарынан темаларга арааран киллэриэххэ сеп

1 түһүмэх. Балаҕан ыйыттан саҕаланар. Дьарыктар биир уопсай темаҕа киирэллэр:

«**Олонхо -саха норуотун героической эпоһа**». Бу түһүмэххэ оҕолорго олонхо дойдутун, геройдарын, кыылларын-көтөрдөрүн, орто дойду олохтоохторун: ыалын, дьиэтин-уотун, таһаһын-сабын, иһитин-хомуоһун, сахалыы оһуордары, сахалыы музыкальнай инструменнарын, өбүгэлэрбит оонньоууларын билиһиннэри.

Төрөппүттэри кытта араас нэдиэлэтээҕи тематической выставкалары тэрийии, «Дьулуруйар Ньургун Боотур» олонхо геройдарынан би-ба-бо куукула оңотторуу, олонхо үс дойдутун билиһиннэрэргэ панно оңотторуу, олонхо эйгэтин тэрийэргэ көмөлөһүннэри. Туттуллар ньымалара: бодоруһуу, сэхэргэһии, быһаарыы, ырытыы, оонньоотуу, көрдөрүү, үтүгүннэри, оңотторуу, оҕо бэйэтэ онороругар көңүл биэри. Сыала: уус-уран тыл ойуулуур-хоһуйар, кэрэхсэтэр, чинчийэр, дьарыктыыр ньымаларынан олонхону оҕо оҕо сэнээрдии.

2 түһүмэх олунньу ыйыгар «Ийэ дойдуну көмүскээччилэр күннэригэр» уолаттарга: «Олонхо бухатыыра», кулун тутарга «Аан дойду дьахталларын күнүгэр» кыргыттарга: «Олонхо Кэрэ Куота» күрэхтэр. Күрэх иннинэ «Дьулуруйар Ньургун Боотур» олонхо бухатыырдары, Туйаарыма Куота темаҕа дьарыктар.

Сыала:

- «Дьулуруйар Ньургун Боотур» олонхо оҕо Туйаарыма Куо уобараһын нөнгүө саха кыһын кэрэ мөссүөнүн хоһуйуу,
- Саха уолун күүһүн-уобун, сымсатын күннээҕи олобор туһанарын өйдөтүү;
- Оҕолору кэрэбэ, истиң сыһыаңна иитии.

Тутгуллар ньымалара: кэпсэтии, ырытыы, уруһуйдатыы, оонньотуу, тыллары быһаарыы, кыргыттары иистэннэрии, уолаттары уһаннарыы, күрэхтэһиннэрии.

3 түһүмэх олунньу ыйга «Олоҥхо» туһунан оҕо чинчийиитэ.

Сыала: оҕо чинчийэр дьобурун сайыннарыы.

Тутгуллар ньымалара: проект оңоруу, оҕо уонна төрөппүт бииргэ кэтээн, чинчийэн көрүүлэрэ. Оҕо кэпсиир дьобурун сайыннарыы.

4 түһүмэх ыам ыйыгар «Дьулуруйар Ньургун Боотур» олоҥхону иһитиннэрии.

Сыала: олоҥхоҕо оҕо интэриэһин тардыы.

Тутгуллар ньымалара: олоҥхо ис хоһоонуттан быһа тардан иһитиннэрии, ырытыы, оҕолорго уруһуйдатыы.

5 түһүмэх үөрэх дьылын бүтэһигэр оҕо сылы быһа билбит, бэйэтигэр иңэрбит олоҥхо сүрүн геройдарын би-ба-бо куукулаларынан «Дьулуруйар Ньургун Боотур» олоҥхону оонньоон көрдөрүү.

Сыала: оҕо айар дьобурун, уустаан-ураннаан сангарар санатын сайыннарыы.

Тутгуллар ньымалара: оҕолору оруолларынан араарыы, бэлэмнээһин, оонньотуу.

Түмүк:

Оҕо: - олоҥхону сэнээрэр, сүрүн геройдарын билэр, уруһуйдуур, оңоһуктары оңорор.

Оҕо онорон таһаарар сатабыла, дьобура сайдар. Олоҥхо уус-уран тылын күннээҕи олобугар тутта үөрэнэр. Кырдьаҕастары ытыктыыр, эбэрдэлэһэр, тулалыыр эйгэлэрин харыстыырга кыһаллаллар. Оҕо чинчийэн көрөр сатабыла сайдар.

Төрөппүт: - Ыал укулаатыгар сахалыы тыыны киллэрэллэр, олоҥхо эйгэтин тэрийэллэр, оҕолорун батыһыннара сылдьан төрүт дьарыкка сыһыараллар, бодоруһаллар. Оҕолорун кытта тэннэ олоҥхону билсэллэр. Киһилии киһини иитэн таһаарарыгар олоҥхо педагогикатын тирэх оностор.

Иитээччи: - Оҕо сайдар эйгэтигэр олоҥхо педагогикатын тирэх оностон, оҕоҕо тириэрдэр пед.технологияны айар, төрөөбүт төрүт тылы ингэрэр, киһилии киһини иитэн таһаарарга күүс-көмө буолар.

**«Олонхо дойдутунан айан» бырайыак (бэлэмнэни бөлөх)
2020-2021 үө.дь.**

Ыйа	Темата	Нэди э-лэтэ	Темата	Бырайыак темата
Балаһан Ыйа – Улуу Суорун	Көмүс күһүн	1-2	Билии күнэ	Билии кунун ытыты
		3-4	Көмүс күһүн	3. Олонхо диэн өйдөбүл.
Алтынны – Хотой Айыы Ыйа	Мин дыяэ кэргэним	1-2	Мин киһибин	Үөһэ, Орто, Аллараа дойду. Үөһэ дойду олохтоохторо.
		3-4	Ийэ күнэ	Орто дойду, аллараа дойду олохтоохторо.
Сэтинньи – Байанай Ыйа	Мин төрөбүт дойдум	1-2	Мин төрөөбүт дойдум	Орто дойду сирэ-уота.
		3-4	Байанай	3. Булт 4. Кыыллара-көтөрдөрө.
Ахсынны – Билгэ хаан Ыйа	Саңа дылы керүү	1-2	Кыһын	Айыы-хаан аймахтара, күн-хаан улуустара: олонхо ыала, ыал тиэргэнэ, дыяэтэ-уота.
		3-4	Саңа дыл	Саха сылгыта, ынаба.
Тохсунну – Таңха Хаан Ыйа	Кыһын	3-4	Остуоруйа дойдута	Саха таңаһа-саба.
Олунну – Одун Хаан Ыйа	Ийэ дойдуну көмүскээчи	1	Ийэ тыл күнэ	Олонхо туһунан оҕо чинчийиитэ
		2-3	Ийэ дойдуну көмүскээччилэр күннэрэ	«Олонхо бухатыырдар».
Кулунтутар – Дьөһөгөй айыы Ыйа	Өбүгэлэрбит үгэстэрэ	4-1	Кулун тутар 8 күнэ	«Олонхо Кэрэ куота».
		2-4	Өбүгэлэрбит үгэстэрэ	Саха ыалын иһитэ-хомуоһа, туттар тэрилэ. Саха оһуора.

Муустар – Айыһыт Хотун ыйа	Саас	1-2	Дьэ кэргэн күнэ	«Дьулуруйар Ньургун Боотур» олоҥхону иһитиннэри. «Дьулуруйар Ньургун Боотур» олоҥхо бухатырдарын охсуһуулары.
		3-4	Сандал саас	Саха музыкальнай инструменнара.
Ыам ыйа – Иэйхсит ыйа	Кыайыкүнэ, Үлэ,эйэ быраһынныга	1-2	Кыайы күнэ	«Дьулуруйар Ньургун Боотур» олоҥхо геройдарынан кукольной театр.
		3-4	Саха фольклор а	Саха ыыбаба – куеххэ уктэнии. Ебугэ оонньуулары.

Туттуллубут литература:

1. Ийэ тыл сүмэтин иңэрэн/ [ст.восп. М.Н. Ширяева, учуутал-логопед Е.Н. Постникова, сэбиэдиссэй Л.Д. Габышева уо.д.а.]. – Ытык-Күөл: «Таатта» хаһыат редакцията, 2015. – 135с.
2. Олонхо в игровой деятельности детей / [сост.: Ю.В. Андросова, Н.П. Александрова]. – Якутск: Бичик, 2013. – 64 с. – (Педагогика олонхо).
3. Олонхо дойдуга – Земля Олонхо: [хомуйаноңордо Е.П. Чехордуна; тылбаастаата М.К. Попова; Н.Е. Ябловская ойуулар]. – Дьокуускай: Бичик, 2006 с. Тиражка эбии көннөрөн таһаарыы. – 64 с.
4. Тосхол: национальной оҕо тэрилтэтин базовой программата / СахаРесп. Үөрэбин м-вота: [программаныонордулар: М.Н. Харитоновна уо.д.а.] – 3-с тахс. – Дьокуускай: «Медиа-холдинг «Якутия», 2009. – 72 с.
5. «Мин – олонхо дойдугун оҕотобун» оскуолаҕа киириэн иннинээҕи саастаах оҕолорго олонхону уонна фольклору оҕолорго билиһиннэрии былаан-программата.